

TECKNA TILL FRIHET

Polisstationer, presidentfamiljens hus, Facebook och dagstidningar – det är några ställen där Tuniens satirtecknare lämnat avtryck under revolutionsåret. Djarva och inspirerade av arabvårens politiska förändringar sprider landets tecknare sina verk för att etablera och bevara den nyvunna yttrandefriheten.

EN TOALETTSITS, rester av inbertaket och ett gammalt pastapakat ligger på golvet i huvudentrén. Fönstren saknar glas, väggarna tapet. Varma vindar från havet blåser rakt igenom huset, som brukade tillhöra Tuniens diktatorfamilj. Kvarlevorna från lyxvillan är grå, men revolutionens budskap lyser upp rummets trasiga ytor: graffitimålningar, seriestrippar och karikatyrteckningar i regnbågens alla färger. Här och där dyker en katt i blåck upp, signerad "Willis from Tunis". I pratbubblorna kommenterar katten syrligt hur landets styrande kunde leva i överflöd medan folk fick svälta.

– Vi ville teckna på de symboliska platserna som representerade förtrycket, bland annat de hus som tillhörde Ben Alis familj, säger Nadia Khiari som ritar under namnet Willis from Tunis.

HON VAR EN AV medlemmarna i en grupp tecknare som bildades strax efter Tuniens revolution i januari, det uppror som kom att bli startskottet för hela den arabiska våren och vändpunkten för landet. President Ben Ali flydde den 14 januari, efter flera veckors kraftiga demonstrationer och drygt två decenniers hårdför diktatur. Det var först då Nadia började teckna politiskt.

– Jag hade alltid bara målat abstrakt konst i olja, men den där dagen förändrades allt.

Nadia berättar att hon vid ett tillfälle mitt under brinnande revolt satt hemma med vänner och diskuterade

Stjälta från folket för att köpa sig en så ful kåk... Nadia Khiari.

Nadia Khiari t.v. och hennes kollegor inbjöds av valmyndigheten att göra bilder som uppmanade folket att rösta. "Vi kommer inte längre acceptera någon tyranni!" och "Stoppa den i springan, det kommer att bli en lättnad" står det bland annat på väggen i vallokalen.

utvecklingen. Hennes katt Willis rörde sig runt i rummet och hon började på måfå rita av honom. Sedan la hon till några pratbubblor och plötsligt hade Willis fått en regimkritisk röst.

– Mina vänner älskade Willis svar- ta humor och uppmuntrade mig. Så jag började ha med mig block och penna i fickan under demonstratio- nerna och tog intryck av händelser.

På kvällen scannade jag in bilderna på Facebook, responsen blev enorm och omedelbar, säger Nadia.

Hon berättar att hon med tiden fick kontakt med andra som använde sig av humor i bild för att berätta om det politiska skeendet. Tillsammans bestämde de sig för att bilda en helt ny grupp under namnet KOUMIK, som kom att sätta fart på saker.

– KOUMIK innebar ett lyft för oss alla, vi triggade varandra att produ- cera mer och vassare, säger Seif Ed- dine Nechi, en av Nadias kollegor.

Framför oss reser sig en vit vägg- tavla som sakta fylls med bläck. Ut- spridda längs med tavlan jobbar tecknare, sittande och stående, kon- centrerade och ibland skrattande. Vi är hos tunisiska valmyndigheten i centrala Tunis. Det är oktober och om några dagar hålls det första de- mokratiska valet på över 50 år i lan- det. Medlemmarna i KOUMIK har ombetts bidra med varsin teckning i syfte att uppmana folk att rösta. Seif Eddine Nechi är upprymd.

– Att staten uppmuntrar konstnä- rer att röra vi d politiken på det här sättet hade aldrig kunnat hända före revolutionen, säger han.

UNDER DIKTATUREN existerade i princip inte bildkulturen i Tunisien, berättar Seif. Serier var någonting för barn, och politisk satir var någonting som anonyma exiltunisieer kunde ägna sig åt på internet, långt från re- gimens censur. Men det finns un- dantag, menar Seif, och nämner Lotfi Ben Sassi. Sedan 1994 har han tecknat dagligen för Tunisiens stör- sta och äldsta dagstidning Le Presse, en regimtrogen tidning under Ben Alis diktatur. Men trots det har Lotfi länge haft högt anseende i landet.

– Mycket långsamt och med små, små steg skapade jag mig min egen

VU LA DIFFICULTÉ À TROUVER
DU PAIN, WILLIS DEVIENT DEALER DE BAGUETTES

Med tanke på svårigheterna att hitta bröd blir Willis baguette-langare: "Eh grabben, pssst! Jag har Tabouna-bröd, äkta vara!" Nadia Khiari.

frihet under diktaturen. Jag introducerade ett nytt ämne en dag, och nästa dag drev jag min poäng lite längre, säger Lotfi.

Nyckeln har varit att aldrig gå rakt på sak, menar han. Man måste tassa runt gröten och insinuera för att kunna förmedla saker mellan raderna till tunisierna, som har tagit Lotfis figur Bokbok till sitt hjärta. Bokbok är tunisiern på gatan, som pratar om det senaste, men som formulerar det som ingen annan vågar formulera. Bokbok fick nästan aldrig reprimander av diktaturen, men Lotfi berättar att dagarna precis före den 14 januari var svåra.

– Jag var tvungen göra om allt jag producerade, inga insinuationer överhuvudtaget gick igenom censuren. Jag har aldrig varit med om något liknande – allt var för känsligt, säger han.

MEN MEDAN LOTFI fick dra i bromsen en aning accelererade de mindre etablerade tecknarna för varje dag som gick under januari. Och trots den korta startsträckan kom deras alster att spela viss roll för revolutionen redan i ett tidigt skede, tror både Seif och Nadia.

– Precis som orden och musiken hjälpte teckningen till med att föda fram den arabiska våren. Med bilden kunde vi röra vid ämnen direkt och ändå subtilt, något som jag vet har hjälpt människor, säger Seif.

Särskilt humorn i den tunisiska revolutionens teckningar har varit oerhört värdefullt tror han.

– Tack för att du får oss att skratta, sådana kommentarer fick jag nästan varje dag på Facebook, särskilt de första månaderna. För det kom en depression, en svår tid efter segern. Det har funnits mycket rädsla i Tunisien det gångna året. Att få någon att ta ett steg tillbaka och tillåta sig att le mitt i all kalabalik är enormt för mig, då känner jag att jag har lyckats, säger Seif.

Han har jobbat på reklambyrå och tecknat parallellt i många år, men har inte velat sprida sina verk till någon

”Hoppsan, förlåt, jag har lite svårt att höra vad du säger... Jag tror att jag kom lite för nära med mikrofonen.” Seif Eddine Nechi.

större krets tidigare. Dessutom har han legat lågt för att kunna jobba långsiktigt.

– Mitt mål var att hänga kvar. De som tog för stora risker under diktaturen gick under ganska snabbt. Jag ville vänta på rätt tillfälle.

Och precis som för Nadia hände någonting inom honom i takt med att det politiska klimatet började förändras i slutet av 2010. Då hade rätt tillfälle kommit. Den 17 december 2010 tände den 26-årige frukthandlaren Muhamed Bouazizi eld på sig i protest mot de rådande förhållandena i Tunisien, en händelse som i efter-

hand har kommit att betraktas som avsparken för den arabiska våren.

– I samband med Bouazisis protest förstod jag att stunden var kommen. Jag kände verkligen att det är nu eller aldrig och jag tänkte på min dotter som då var fem månader gammal. Hon ska inte få växa upp under samma förtryck som jag har gjort. Man kan inte hålla käften hur länge som helst.

Under veckorna som följde blev Seif allt mer öppet regimkritisk och tog allt större risker.

– Den 30 december slog Ben Alis

styrkor ner på demonstranterna med våld, då släppte jag spärrarna. Den dagen ritade jag för första gången en polis i min teckning och publicerade den på Facebook, säger Seif.

Beslutet var inte lätt och han fick en storm av oroliga släktingar mot sig.

– Jag ville inte vara någon Che Guevara, det var inte därför jag gjorde det. Men jag ville bidra med det lilla jag kunde som tecknare och jag ville kunna se min dotter i ögonen när hon i framtiden frågar mig om revolutionen.

NÄSTAN ETT ÅR HAR GÅTT sedan diktaturen brast och rent tekniskt råder yttrandefrihet i Tunisien. Är man nu fri som tecknare att kritisera allt?

– Ja, jag känner mig helt fri. Jag attackerar allt hela tiden, till och med ministrar, säger Seif, som efter en stund erkänner att han är en aning förvånad hur bra han har klarat sig hittills.

För Nadia har det varit tuffare.

– Jag fick mitt första dödshot på mejl nyligen, när jag drev med isla-

”Långsamt och med små steg skapade jag mig min egen frihet under diktaturen”, säger Lotfi Ben Sassi.

misterna, säger hon och ler. Men blir allvarlig i nästa ögonblick.

Detta vittnar om att den yttrandefrihet som revolutionen har fört med sig inte är helt okomplicerad. En kontroversiell fråga i Tunisien är religionens plats i samhället. Vissa menar att islam som officiell religion

bör ha en framträdande roll i politiken, medan andra vill bygga ett sekulärt land där människors tro är en privat angelägenhet och åtskild från staten. Det här ämnet skapar ständigt höga vågor i debatten. Senast i oktober uppstod tumult när den tunisiska TV-kanalen Nessma TV visade den fransk-iranska animerade filmen Persepolis av Marjane Satrapi. I en av filmens scener avbildas islams gud, vilket väckte bestörtning hos religiösa grupper eftersom det enligt koranen är tabu att teckna gud. Tusentals demonstranter intog huvudstadens gator i protest mot Nessma TV, vars chef fick sitt hus attackerat. Nadia drog sig inte för att göra teckningar om händelserna.

Är du förvånad över hotet?

– Nej. Det är medvetet från min sida att skämta om tabuämnen.

Är du rädd?

Hon tvekar en stund.

– Nej, det är jag inte. Det går ändå aldrig att vara helt säker, säger hon.

Seif håller med och tycker att det allra viktigaste just nu är att inte ta yttrandefriheten för given.

– Man måste öva på demokrati. Som tecknare gör vi det genom att fortsätta teckna och vara kritiska varje dag. Demokrati är ingenting som kan skjutas upp till imorgon.

SELON L'OMS, 50% DES TUNISIENS
SOUFFRENT DE TROUBLES MENTAUX...

Enligt WHO lider 50% av tunisierna av psykiska besvär... ”Tyvärr kommer de att rösta!” Lotfi Ben Sassi.

FANNY HÄRGESTAM är frilansjournalist, arbetar även för Sveriges Radio.